

Філіпчук Наталія Олександрівна,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
відділу теорії і практики педагогічної
освіти імені академіка І.А. Зязюна
Інституту педагогічної освіти і освіти
дорослих НАПН України

УДК [37-069](477):17.023 «19»

Розвиток української музейної педагогіки у ХХ столітті: здобутки і втрати

Філіпчук Н.О. *Розвиток української музейної педагогіки у ХХ столітті: здобутки і втрати*

У статті охарактеризовано особливості розвитку української музейної педагогіки в умовах ідеологічного тиску радянської доби. Визначено пріоритети прогресивного поступу музейної справи в Україні на сучасному етапі у контексті утвердження національних цінностей. Охарактеризовано прогалини у розвитку музеєзнавства, музейної педагогіки в у часи української бездержавності. Доведено, що музейна політика ідеологічно хизувалася своїми «досягненнями» щодо культурної діяльності, примушуючи історію, мистецтво, науку, естетику служити не правді, а владі, догмам, які нічого спільного не мали з принципами культуровідповідності, природовідповідності, людиноцентризму, гуманізму. Цінності, які пропагувалися у радянський період, виховні ідеали, що утверджувалися в тоталітарній державі, не мали нічого спільного із загальносвіттовими ідейно-політичними, світоглядними орієнтирами, що ґрунтувалися на принципах культуровідповідності, поваги до цінностей нації, держави, людини. Хоча музеї розглядалися як культурні і соціально-педагогічні інституції, що виконували роль виховно-освітньої установ.

Доведено, що музейна педагогіка, музеєзнавство на сучасному етапі мають утверджувати ціннісну систему історично-культурних, національних, ідеологічних, загальнолюдських світоглядних переконань в суспільстві. У законодавчих документах, у наукових працях обґрунтовано єдиний універсальний погляд на значущість культурно-просвітницької, наукової, туристично-екскурсійних функцій музеїв України. Культурозбережувальна, націєтворча функція музеїв полягає у посередництві вихованні нації в душі патріотичного, громадянського ставлення до Українського народу, рідної землі, Батьківщини, поваги до національної культури, традицій предків, історичної пам'яті, що присутньо відрізняють зміст, мету, завдання музеєзнавства радянського періоду, яке донедавна впроваджувалося в суспільному просторі.

Узагальнено, що з метою подолання радянських ідеологем, сучасні музеї мають виконувати спектр функцій, що пов'язані з утвердженням принципів культуровідповідності, гуманізму, зв'язку теорії і практики, інноваційності. На сьогодні соціокультурні функції музейної педагогіки зумовлені культуро-, державозберігаючою місією музеїв. З-поміж них виокремлюються такі напрями: освіта і виховання, розповсюдження знань, пропаганда (причому виховна спрямованість стосується патріотичного, морального, естетичного, трудового виховання); зростання культурного рівня конкретних соціальних верств населення; створення соціокультурного середовища відповідно до специфіки регіону; формування

мотивації і сприятливого середовища для розвитку творчих здібностей, громадянської активності серед різних соціальних і вікових груп населення.

Ключові слова: музейна педагогіка, музеєзнавство, Україна, культуровідповідність, радянський період, радянські ідеологи, національні цінності.

Постановка проблеми. З метою об'єктивного осмислення витоків ціннісних основ прогресивного поступу України важливо актуалізувати досвід розвитку музейної педагогіки, що в історичній ретроспективі ґрунтувався на аксіокультурних засадах національної наукової, суспільно-політичної думки, отримуючи уроки, збагачуючи світоглядними україноцентричними ідеалами. Тому для того, щоб удосконалювати такий ефективний інструмент виховання української нації, творенню національної ідентичності, зміцненню державності, як музейна педагогіка, слід здійснювати багатоаспектний, міждисциплінарний аналіз у просторі і часі, послуговуючись не чужими, а власними доробками, знаннями, цінностями. Володіючи унікальними пам'ятками духовної, інтелектуальної, матеріальної культури, що знаходяться в українських музейних закладах, зберігши історичну тяглість і національну пам'ять, маючи добротний спадок теоретичних і практичних педагогічних досягнень, варто вибудовувати націєтворчу сучасну музейну педагогіку. Її оновлення, якісне збагачення змістової діяльності можливе в тому разі, коли відповідно духу часу, принципам сталого розвитку глобального і національного світу, інтересам Особистості, Народу і Держави зуміємо закласти і зреалізувати цінності, сенси, смисли і мету українства. А вони полягають у розвитку ідентичності і державності. Бо необхідно зберегти не лише Людину, Світ, а насамперед Україну. Так мислили всі покоління видатних українців, пізнаючи минуле, творячи образ національного майбутнього.

Мета статті полягає виявленні особливостей розвитку української музейної педагогіки в умовах ідеологічного тиску радянської доби; визначення пріоритетів прогресивного поступу музейної справи в Україні на сучасному етапі у контексті утвердження національних цінностей.

Аналіз останніх досліджень.

Теоретичні аспекти розвитку музейної педагогіки розкрито у працях таких учених, як: Л. Гайда, О. Караманов, М.Костриця, П. Луньов, Т. Мацейко, Ю.Павленко, О.Топилко та ін. Особливості діяльності музеїв різного спрямування досліджували Н. Ганнусенко, Г. Елькін, І. Медведєва, З. Огризко, Ю. Омельченко, Т. Соломонова, В. Туманов та ін. Однак у багатьох працях фрагментарно висвітлено специфіку

ідеологічної заангажованості музейної педагогіки, музеєзнавства у період радянської ідеології, а також не окреслено шляхи подолання пострадянських ідеологем в умовах сучасного утвердження державності України.

Виклад основного матеріалу. Національна музейна політика, музеєзнавство та музейна педагогіка розвивається на основі сучасної ідеологеми – музей як суспільний інститут дедалі системніше виконуватиме функцію виховання особистості (громадянського, духовного, естетичного, інтелектуального, національно-патріотичного). Жорстокий і суперечливий світ, вимагаючи передусім «олюднення Людини», разом з тим формує нагальну необхідність для держав і народів інтенсивного впровадження консолідуючих, націєтворчих і націєоб'єднуючих ідей, механізмів. Для реалізації таких завдань, від яких залежить як конкурентоспроможність, так і виживання конкретного народу в глобальному середовищі, будуть все активніше залучатися ті суспільні інституції, які здатні виконувати роль щодо виховання нації.

Основні напрями музейної діяльності, що визначені Законом України «Про музеї та музейну діяльність» — «культурно-освітня, науково-дослідна, комплектування музейних зібрань, експозиційна, фондова, видавнича, реставраційна, пам'ятко-охоронна робота» [1] прямо й опосередковано налаштовані на реалізацію цього завдання. Але сьогодні замало однієї формальної окресленості, сучасна теорія, методика і практика, музейна наука і просвітництво мають бути всеціло підпорядковані цілям «окультурення» громадянськістю і патріотичністю своєї нації. Такий підхід аж ніяк не означає, що варто уподібнюватися до антигуманної практики агітпрому в СРСР, коли все підпорядковувалося ідеям і цілям класової боротьби на основі марксистсько-ленінського світогляду. Тоді, перетворивши музейну діяльність у мітинговість, майданну пропаганду, класові лозунги, суспільство досягло бажаного «ідеалу», що церква існуватиме без хреста (?). Форми, зміст, засоби й, нарешті, ідеологія, які були покладені в основу освітньо-виховної, а також науково-дослідницької діяльності, були повністю деформовані класовою нетерпимістю, тоталітаризмом, партійними директивами і доктринами. Лозунг, плакат, реклама, догма підмінювали музейну культуру. Ідеологія зовнішнього фасаду прийшла на зміну культурним і духовним цінностям. Навіть унікальні пам'ятки історії закутувалися в обгортки «ідеалів» політичного режиму. Занурення в пам'ять і пам'ятки історичного минулого, що завжди було завданням музею, відбувалося тільки в межах «прокрустового ложа», мірка якого підганялася відповідно усталених ідеологем.

Внутрішня сутність культури поступилася зовнішньому пропагандистському лоску, відкинувши на узбіч як історичну правду, так і реальності сучасного світу. Сформована парадигма, теорія і практика музеєзнавства були направлені лише на утвердженні влади і сили пануючого режиму. Найвищі злети людського духу, таланту підпорядковувалися найнижчому інстинкту владності і панування. Заради цього створювалася розгалужена мережа музейних закладів, видавалися декрети й циркуляри щодо організації і змісту музейної діяльності, але під шкарлупою і зовнішньою оздобою знаходилося мертве (нездорове) ядро.

Історія містить чимало подібних і явищ, в основі яких була така ж мотивація. Античний мислитель Сенека в «Діалогах» осмислював аналогічні інтереси таким чином. Коли в Александрії згоріло чотириста тисяч книжок – пишний пам'ятник царського багатства, – пише автор, – то були такі, що схвалювали той надмір, – ось, мовляв, знамените свідчення царського смаку й високої турботи. Але, як на мене, не був то смак чи турбота, а радше вчена розкіш, ба, й не вчена, бо не для студій, а для показу творили цю книгозбірню. Це щось подібне до того, як для необізнаних у літературі навіть найнижчої проби книги слугують не для набування знань, а для окраси їхніх їдалень. Отож книги треба набувати за потреби, а не для того, щоби хизуватися ними» [4, с. 200]. Комуністична практика, в середовищі якої «виховувався» український народ у часи своєї бездержавності, на рівні музейної політики так само ідеологічно хизувалася своїми «досягненнями» щодо культурної діяльності, примушуючи історію, мистецтво, науку, естетику служити не правді, а владі, догмам, які нічого спільного не мали з принципами культуровідповідності, природовідповідності, людиноцентризму, гуманізму.

В Україні є чимало опонуючих сторін і позицій сказаному, незважаючи на те, що відбувається агресія проти української ідентичності, йде за оцінками істориків 22 російсько-українська війна. Ментальність, світоглядні орієнтири продовжують, на жаль, формуватися під впливом імперсько-колоніальних цінностей, інерції ідей соцреалізму й інтернаціоналізму. Їхній погляд і оцінки щодо тодішнього музеєзнавства, теоретичної і практичної політики ніби формально, структурно, функціонально вибудовані логічно. Адже в ті часи «ідейність» була головним мірилом для музейної діяльності, а соціальні функції найтісніше пов'язувались з суспільством, соціумом.

Пріоритетність культурно-освітньої, освітньо-виховної функції музеїв, активна соціалізація особистості впродовж життя була притаманною рисою діяльності в галузі

музейної справи. Не торкаючись окремих складових виховної діяльності музеїв, зокрема «атеїстичного» виховання, можна певною мірою визнавати доцільність функціонування такої системи виховного впливу на особистісний і суспільний розвиток. Проте це не стосується найголовнішого – змісту формування світоглядних цінностей, сутності патріотичного і громадянського виховання тощо.

Цінності, які пропагувалися тоді, виховні ідеали, що утверджувалися в тоталітарній державі, не мали нічого спільного в контексті ідейно-політичних, світоглядних орієнтирів. Хоча зовнішні ознаки структурно-функціонального характеру й уподібнювалися, адже визнавалося, що музей як культурна і соціально-педагогічна інституція виконує роль виховно-освітньої установи. Ця місія понад сто років тому чітко окреслилась на міжнародній конференції в Маннгеймі, яка проходила під промовистою назвою «Музей як освітня і виховна установа». Тоді у доповіді директора Гамбурзької картинної галереї А. Лихтварка музеям було в ієрархії суспільно-значущих інститутів виділено свою особливу роль. Була проголошена їхня відкритість усіх для всіх як стандартна позиція культурних народів, акцентуючи на освітньо-виховній ролі, а головне, що було запропоновано новий діалогічний підхід у сфері музейної діяльності. Проте ХХ століття «обдарувало» Людство не тільки діалогом культур чи демократизацією освітньо-виховного процесу.

Важливо прийти до розуміння, що з обкраденим національним культурним доробком неможливо формувати адекватну вимогам часу виховну систему, важко вести рівноправний діалог у міжнародному просторі, зміцнювати державність і виховувати українську ідентичність. Ще недавно навернення Людини, суспільства до власної народності, культурності, правдивої історії табуювалось і каралось. Замість правди – напівправа, замість національної історії – історія, написана зайдами і колаборантами, замість націокультурності – деформована полікультурність.

У таких середовищах найкраще приживаються псевдоцінності культури, але не сама культура. Проте українська політична нація потребує не усталених гуманітарних штампів, запозичених ідеологем, імпортованих вартостей, що не співвідносяться ні з національними, ні з планетарними (загальнолюдськими) цінностями. Комунікація зі своєю культурною спадщиною, історією має відбуватися передусім у сферах своїх національних освітніх й інформаційних систем. Саме вони є найбільш інтегрованими з музейною справою, музеями як скарбницями історично-культурної пам'яті народу, в яких не просто зберігаються культурні надбання, а представлене його світопочування, світоглядність, ідентичність, психоментальна самотутність. Українці, попри всю

трагіку історії підневільного народу, зуміли зберегти для прийдешніх поколінь, людства не тільки етнокультурну спадщину, але й видатні пам'ятки світового значення. Разом з тим хоча за індикаторами збереженості культурної спадщини Україна посідає належне місце серед цивілізованих націй, володіючи майже 12 млн. пам'яток матеріальної і духовної культури, абсолютна більшість їх (до 90%) продовжує бути недоступними для публічного доступу. Причини такого стану – відомі, механізми й сучасні технології, які оптимально сприятимуть вирішенню проблеми доступності народу до цінних експонатів історії, культури та мистецтва – також. Ці завдання наділені універсальними характеристиками і засобами реалізації. Але постколоніальна, постгеноцидна українська нація, яка продовжує своє становлення, змушена в режимі доволі короткої перспективи вирішувати своєрідні завдання, які можна віднести до стратегічних. Адже ще зовсім недавно, у 80-і роки ХХ століття, для університетів, художніх вищих навчальних закладів, тодішніх університетів культури, музейних працівників, педагогів і студентів видавалися (рекомендовані Міністерствами) навчальні посібники з музеєзнавства, які містили полярні світоглядні парадигми тим цінностям, які почали стверджуватися в незалежній Україні.

Так, на матеріалах музеїв Української РСР у 1980 році був виданий навчальний посібник «Музеєзнавство» як курс лекцій для студентів гуманітарних факультетів університетів, працівників культури. Попри всі ідеологічні посили визначальним у цій книзі був, як сказано у передмові, концепт, що «надійним орієнтиром у розв'язанні складних проблем музеєзнавства служили ленінські теоретичні положення про культуру, культурне будівництво» [2, с.4]. Безумовно, така «методологічна» база заперечувала саме існування понять «українська культура», «український народ», «національна спадщина» тощо. Натомість наскрізно введені їхні замітники – «матеріальна і духовна культура радянського народу», «духовний світ громадянина Країни Рад», «Ленінська національні політика», «радянський музей». Отже, зазначалося в I розділі «Роль і значення музеїв. Музеєзнавство як наука», що «радянські музеї є важливими ідеологічними закладами..., методологічною основою радянського музеєзнавства стало марксистсько-ленінське вчення і радянське музеєзнавство активно спростовує псевдонаукові теорії сучасної буржуазної музеології, послідовно обстоює свої марксистсько-ленінські методологічні засади» [2, с. 7-8]. Звісно, у такій ідеологічній ніші було неможливо впроваджувати ідеї української національної справи.

Навіть побіжний аналіз джерельної бази таких підручників, навчальних посібників чи монографій переконливо доводив, що музеєзнавство опиралося лише на політику й ідеологію радянського (російського) музейного будівництва. Такі автори як: В. Ленін, К. Маркс, М. Калінін, Н. Крупська, А. Луначарський, М. Горький, Л. Брежнєв, що визначали методологічний тонус подібних праць, чи рішення компартійних з'їздів унеможлилювали навіть наближення до усвідомлення необхідності утверджувати ідею української національної матеріальної і духовної спадщини, пропагувати і популяризувати саме культуру українського народу. Будь-які намагання акцентувати на цьому увагу, здійснювати наукові розвідки, тим більше публічно проголошувати національні цінності, розглядалися як прояви буржуазного націоналізму, переслідувалися і каралися. Тому своєрідне трактування пам'яток історії та культури, природничо-наукові знання визначалися радянською суспільно-політичною концепцією, метою якої було формування марксистсько-ленінського світогляду, здійснення комуністичного виховання.

Зміст виховних процесів, що відбувався в музейному середовищі практично залишався і в радянську епоху таким же імперським, великодержавним, «великоруським» та антинаціональним, що і за часів царської Росії. Питання національного культурного розвитку народів, насамперед українського, як природного права, могло розглядатися лише в контексті «наукової» ленінської теорії з національних проблем. Усе, що не збігалось з цими постулатами, не втискувалося в цю ідеологічну програму. Ідеали європейського просвітництва не були популярними ні в царській Росії, ні в СРСР. У той час, коли серед ідеологів Просвітництва набувало поширення поняття «громадянин світу», пропагувалося співгромадянство і братство, засуджувалось зневажання інших народів, підтримувався доброзичливий інтерес до етнокультурних своєрідностей, тоталітарні режими, серед яких виділявся більшовицько-сталінський устрій, в теорії і на практиці здійснювали політику «плавильного казана».

У СРСР за півстоліття, починаючи з геноцидних 1930-х років і до 1989 року, зникла (знищувалася) щороку одна мова, культура, а, отже, етнос, народ. За таких обставин музейна справа в Україні функціонувала в площині денаціоналізації, «советизації» і русифікації. Тому хоча напередодні проголошення Незалежності, у 80-і роки ХХ століття, в Україні й діяло понад 4 тисяч музеїв на громадських засадах, понад 150 державних з багатими й різноманітними колекціями й музейними предметами, усі до єдиного знаходилися під тотальним впливом комуністичного

режиму. Багатотомні «Очерки по истории музейного дела в СССР», «Труды НИИМ», низка монографічних праць, наукові доробки фахівців-музеєзнавців (В. Гарданов, Г. Закс, Г. Михайловська, С. Овсянникова, А. Разгон, В. Дьяконов) передусім були зорієнтовані на ідеологію і політику партії.

В Україні хоча і в повоєнний час відбувалося поживлення музеєзнавчої роботи, завдяки появі нових музейних альбомів, путівників, буклетів, каталогів, збірників праць значно активізувалася просвітницька, яка радше була пропагандистською, діяльність, проте музейне будівництво у повній мірі відповідало партійно-більшовицьким директивам з їхніми русифікаторськими принципами. Ряд учених-фахівців з музейної справи (М. Катернога, Г. Мезенцева, М. Бондар, Л. Славіна, А. Василенко, К. Матейко, І. Буланій, І. Явтушенко та ін.), займаючись різноплановими аспектами культурної і музейної діяльності, творили відповідно усталених догм, ідеологем, принципів, направлених на виховання «радянського народу», розкриття змісту експозицій і музейних фондів в науково-теоретичному, культурно-освітньому контексті через ідеологічний та політичний виміри тогочасного суспільного укладу. Скажімо, підготовлена (розроблена) програма спецкурсу «Історія музейної справи і її сучасний стан» (1972 р.) у Київському державному університеті імені Т.Г. Шевченка на кафедрі археології та музеєзнавства відображала сутнісно і структурно ті ідеологічні замовлення, які характеризували політичну систему. Обов'язкова і додаткова література, що пропонувалася до розділів програми формувала її змістову й концептуальну складову. Твори В. Леніна, праці з історії музейної справи в Росії та СРСР, основа радянського музеєзнавства, завдання перебудови красназавчих музеїв та формування музейної експозиції, видані у Москві із закладеними в них «цінностями», формували й відповідні знаннєві характеристики та світоглядні, а не тільки вузькопрофесійні, бачення музейної справи в Україні. Позитивно, що в програмі Київського університету чимало (для тих часів!) питань присвячено українському (?) музеєзнавству: розвиток Київського, Миколаївського, Одеського, Феодосійського, Керченського, Львівського, Чернігівського, Харківського, Катеринославського музеїв; історичних музеїв та історико-археологічних, військово-історичних та красназавчих; літературно-мистецьких музеїв та архітектурно-історичних заповідників, музеїв мистецтв та народної творчості.

У програмі також презентуються імена українських письменників (Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, О. Кобилянської та ін.), а також музеї АН УРСР – ботанічний, зоологічний, археологічний. З одного боку, українознавча тематика музеєзнавства

змушена була знаходитися в суспільному просторі, оскільки це відповідало інтересам комуністично-тоталітарного режиму, якому необхідно декоративною політикою гасел національного характеру і надалі утримувати Україну в тисках російського (імперського) інтернаціоналізму. З іншого, ідеологія і практика «уресерівського» музеєзнавства були зорієнтовані таким чином, щоб до кожного факту, явища, музейного предмету, історичної та культурної пам'ятки україністики прив'язувалось таке «наукове» публічне трактування, такий ідеологічний тягар та усталений колоніальний рудимент, щоб українська культура, історія, мистецтво, наука, література, політика, державність або розчинялися у великоросійській, або фальшувались, або привласнювались, або вони як національний доробок виглядали вторинними і неповносправними.

У вступі програми з музеєзнавства, де формувалися мета і завдання навчального курсу, зазначалося: «Роль музеїв у комуністичному будівництві. Постанови КПРС і Радянського уряду про музеї. Ленін про культурне надбання. Ідейно-виховна та пропагандистська діяльність музеїв. Завдання музеїв у світлі рішень XXIV з'їзду КПРС» [2] тощо. Проте на порядок більше в програмі поставлених питань, що стосуються культури, історії, науки, музейної діяльності в Росії та СРСР. Привласнені Росією древньоруські зібрання, які належали Київській державі, петровська кунсткамера, ермітаж, М. Ломоносов, В. Стасов, Л. Толстой; кунсткамера і розвиток науки, Московський історичний музей, творчість усіх відомих російських художників; музеї революції, К. Маркса і Ф. Енгельса, музеї Леніна в Москві і Ленінграді, воєнно-історичні музеї (панорама «Бородіно»), оборона Севастополя, воєнно-морський музей в Ленінграді, музей Радянської Армії в Москві, музей Чорноморського флоту, Третьяковська галерея, музей образотворчого мистецтва в Москві, театральний музей ім. Бахруніна, палаци Москви, Ленінграда, Останкінський палац, палаци в Петергофі та м. Пушкін, музеї російських письменників, музеї революції і трудової слави, виставки в Москві та інших містах Росії. Цей перелік не є висмикуванням чи констатацією фактів. Він передусім засвідчує витіснення української культури, історії, мистецтва, про підміну їх «братніми» культурно-історичними імперативами, а то і політичним сурогатом. Очевидно, ця зла стратегія чинилася не лише від нетерпимості, підступний погляд сягав далеко за горизонт.

Сьогоднішній статус музеєзнавства не може задовольняти суспільний інтерес. Сутність цієї наукової дисципліни передусім полягає в тому, щоб нація змогла осягнути власну історико-культурну спадщину, а пізнавши її, самовиховати повагу до

себе, свого народу, Батьківщини національної культури. Безперечно, що новітні посібники, навчальні програми, науково-методичні розвідки докорінно за своїм змістом, ідеологічною направленістю відрізняються від попередніх теоретичних і практичних напрацювань. Сучасні українські дослідники, вчені, педагоги, музеєзнавці синтезували кращий світовий досвід з музеології, культурології, освіти з надбаннями національної культури, доробками провідних українських музеєзнавчих шкіл. У цьому є нагальна необхідність, адже музейні установи Європи, Північної Америки, розвинутих країн Азії, Австралії національну культурну спадщину інтегрували, насамперед через Інтернет, у світовий культурний простір.

За допомогою культурного діалогу відбувається утвердження міжнародного авторитету конкретних держав і народів. Удосконалюючи завдяки музейній політиці історично-культурну, реакриаційну туристичну інфраструктуру, такі держави формують до себе сталу привабливість, зміцнюють як економічні так і гуманітарні позиції всередині країни та за її межами. Україна на рівні державної політики мусить достатньо відповідально ставитись до цієї важливої сфери не лише гуманітарного, але й політичного, соціально-економічного, екологічного напрямів. У навчальному посібнику «Музеєзнавство» М. Рутинського та О. Стецюк (Львівський національний університет імені Івана Франка) зазначено: «Високі державні урядники байдужі до музейно-культурної спадщини власної країни. Неабияке занепокоєння викликає стан приміщень, в яких зберігаються фонди музейних пам'яток країни, млявість роботи по каталогізації, обліку й ревізій фондової спадщини, через що лише за роки незалежності сотні найбезцінніших експонатів «мігрували» із закритих музейних фондів у закордонні приватні колекції. Досі не розкрито найрезонансніші злочини зі зникнення коштовних пам'яток з музейних фондів, історичних архівів і художніх галерей» [3, с.8].

Оцінка, дана фахівцями, містить системну проблему в національній музейній справі, без вирішення якої країна, що володіє унікальними художніми пам'ятками, втрачатиме шанс стати врівень з культурними націями. Музеєзнавство має стати адекватним викликам часу і найголовніше у цьому поступі – ціннісна система історично-культурних, національних, ідеологічних, загальнолюдських світоглядних переконань. Існує багато точок зору щодо основних завдань національної музейної мережі. Вони всі наділені правом на існування відповідно профілям і видам музеїв. Достатньо поширеним є абсолютно функціонально правильним підхід, «що музеї нашої країни перетворилися на невід'ємну складову туристичного обслуговування й дедалі

глибше інтегруються у туристичний бізнес» [3, с. 354]. Не заперечуючи важливість удосконалення туристичних промоцій, є один універсальний погляд на значущість культурно-просвітницької, наукової, туристично-екскурсійних функцій музеїв України. Позитивно, що ця домінанта закладена в сучасних програмах, підручниках, навчальних посібниках. У вище згаданому навчальному посібнику стверджується, що «музейні заклади мають значний вплив на виховання підростаючого покоління, розвиток повноцінної особистості, формування національно-патріотичного світогляду, пізнання історично-культурного надбання української нації» [3, с. 354]. Саме такі сенси і смисли музейних цінностей з акцентом і ударним наголосом на виховання нації в душі патріотичного, громадянського ставлення до Українського народу, рідної землі, Батьківщини, поваги до національної культури, традицій предків, історичної пам'яті посутньо відрізняють зміст, мету, завдання музеєзнавства, яке донедавна впроваджувалося в суспільному просторі.

Сучасні функції музейних інституцій пов'язані насамперед з утвердженням принципів культуровідповідності, гуманізму, зв'язку теорії і практики, інноваційності. На сьогодні соціокультурні функції музейної педагогіки зумовлені культуро-, державозберігаючою місією музеїв. З-поміж них виокремлюються такі напрями: освіта і виховання, розповсюдження знань, пропаганда (причому виховна направленість стосується патріотичного, морального, естетичного, трудового виховання); зростання культурного рівня конкретних соціальних верств населення; створення соціокультурного середовища відповідно до специфіки регіону; формування мотивації і сприятливого середовища для розвитку творчих здібностей, громадянської активності серед різних соціальних і вікових груп населення.

Рекомендована література:

1. Закон України «Про музеї та музейну справу» // Відомості Верховної Ради. – 1995. – №25.
2. Мезенцева Г. Музеєзнавство. (На матер. музеїв Української РСР): Курс лекцій. – Київ: Вища школа. – 1980. – 120 с.
3. Рутинський М.Й., Стецюк О.В. Музеєзнавство: навч. посібн. – К.: Знання, 2008. – 428 с.
4. Сенека Луцій Анней. Діалоги / Луцій Анней Сенека; пер. з лат. А.Содомора. – Львів: Априорі, 2016. – 320 с.

Filipchuk N.O. The development of Ukrainian museum pedagogy in the twentieth century: achievements and losses

The peculiarities of the Ukrainian museum pedagogy development in the conditions of the ideological pressure of the Soviet era are described in the article.

The priorities of the of the museum business progressive development in Ukraine at the present stage in the context of the establishment of national values are determined. The gaps in the development of musicology, museum pedagogic in the time of Ukrainian non-statehood were described. It is proved that the museum policy ideologically boasted of its "achievements" in relation to cultural activities, forcing history, art, science, aesthetics to serve not the truth, but to authorities, dogmas, which had nothing in common with the principles of culture conformance, natural correspondence, human-centeredness and humanism. Values propagated in the Soviet period, the educational ideals that were established in a totalitarian state, had nothing to do with world-wide ideological, political, ideological orientations based on the principles of cultural correspondence, respect for the values of the nation, state, and man, although museums were considered as cultural and socio-pedagogical institutions that served as educational institutions.

It is proved that museum pedagogic; museum science at the present stage should establish a value system of historical, cultural, national, ideological, universal humanistic beliefs in society. In the legislative documents, scientific works the unified universal view on the significance of cultural-educational, scientific, tourist-excursion functions of museums of Ukraine is substantiated. Culture-saving, nation-building function of museums is to mediate the upbringing of the nation in a spirit of patriotic, civic attitude towards the Ukrainian people, their native land, the homeland, respect for national culture, traditions of ancestors, historical memory, which essentially distinguish the content, purpose, task of museum history of the Soviet period, which until recently was implemented in the public space.

It is generalized that in order to overcome the Soviet ideologue, the modern museum must perform a range of functions related to the adoption of the principles of culture correspondence, humanism, the connection theory and practice, innovation. Today, the socio-cultural functions of museum pedagogy are due to the cultural, preserving the mission of museums. Among them are the following areas: education and upbringing, distribution of knowledge, propaganda (and educational orientation refers to patriotic, moral, aesthetic, labor education); growth of the cultural level of specific social strata; creating a socio-cultural environment in accordance with the specifics of the region; formation of motivation and favorable environment for development of creative abilities, civic activity among various social and age groups of the population.

Key words: museum pedagogy, museology, Ukraine, cultural correspondence, Soviet period, Soviet ideologues, national values.

Filipchuk Nataliya Oleksandrivna, candidate of pedagogical sciences, Senior Research Fellow, leading researcher Department of Theory and Practice of Pedagogy Education named after Academician I.A. Zyzun Institute of pedagogical education and education adults NAPN Ukraine

Філіпчук Наталія Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу теорії і практики педагогічної освіти імені академіка І.А. Зязюна Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

Філіпчук Н.О. Розвиток української музейної педагогіки у ХХ столітті: здобутки і втрата / Філіпчук Н.О. // Вісник Закарпатської академії мистецтв. Випуск 12: Збірник наукових праць / Ред. кол.: Небесник І.І та ін. – Ужгород: Закарпатська академія мистецтв, 2019. – С. 115-121. (0,5 друк. арк.).